

УДК 811.111'374.73

ОРІЄНТАЦІЙНА ОСНОВА СЕМАНТИКИ АНГЛОМОВНИХ АТРИБУТИВНИХ І ГЕНЕТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕКСТІВ ІНТЕРНЕТ-НОВИН)

Гринь Т. В.

Стаття присвячена виявленню концептуальних відношень, на яких засновані атрибутивні та генетивні конструкції англійської мови. Їх семантику пояснюємо за допомогою відношення фігури й фону та орієнтаційної схеми.

Ключові слова: фігура й фон, орієнтування, атрибутивна конструкція, генетивна конструкція, інтернет-новини.

Статья посвящена выявлению концептуальных отношений, на которых основаны атрибутивные и генетивные конструкции английского языка. Их семантику объясняем с помощью отношений фигуры и фона и схемы ориентирования.

Ключевые слова: фигура и фон, ориентирование, атрибутивная конструкция, генетивная конструкция, интернет-новости.

The article explores the conceptual relations underlying the structure of English attributive and genitive constructions. Their meaning is explained with the help of figure ground relations and orientation.

Key words: figure and ground, orientation, attributive construction, genitive construction, internet news stories.

Проблема посесивних конструкцій займає чільне місце в англістиці. Вони вивчаються у руслі трьох підходів: традиційного, семантичного та лінгвокогнітивного. Згідно з традиційною точкою зору, посесивні конструкції пояснюються за допомогою чотирьох теорій: позиційної теорії відмінка (positional case theory), приименникової теорії відмінка (prepositional case theory), обмеженої теорії відмінка (limited case theory), постпозиційної теорії посесивного відмінка (possessive postposition theory) [1, с. 66]. За семантичного підходу, відношення однієї одиниці до іншої або до дії слугує прийомом з'єднання слів у словосполученні чи реченні [3, с. 178]. За когнітивного підходу посесивні конструкції пояснюються за допомогою орієнтаційної схеми (reference-point phenomenon) [10, с. 179] чи більш загального поняття орієнтування [6, с. 19].

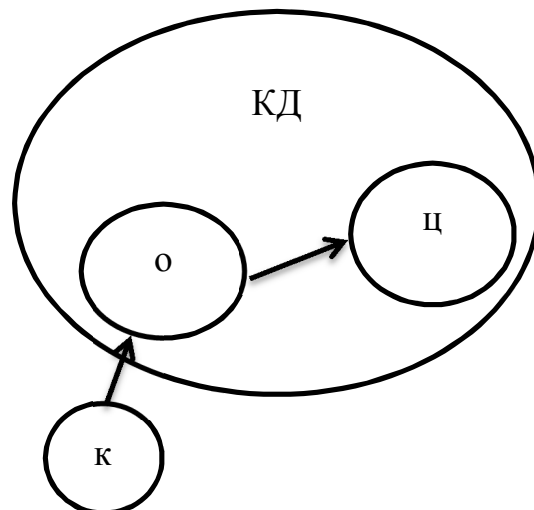
Лінгвокогнітивний підхід дозволяє з одних позицій розглядати три реляційні конструкції англійської мови: генетивні з іменником у присвійному відмінку, напр., *Japan's cities*, приименникові зі сполучником *of*, напр., *the cities of Japan*, та атрибутивні, напр., *Japanese cities*. Метою цієї статті є доведення можливості застосування лінгвокогнітивного підходу до вивчення посесивних і атрибутивних конструкцій, а завдання полягають у виокремленні лінгвокогнітивних моделей відповідних конструкцій.

З позиції когнітивної лінгвістики реляційні конструкції пояснюються за допомогою концептуальних відношень фігури й фону [2, с. 185] та орієнтування [6, с. 19].

Фігура – фон (figure – ground) в когнітивістиці позначають психічну структуру (гештальт), яка характеризує людське сприйняття, суть якого полягає у виділеності одного складника стосовно іншого [2, с. 185]. Диференціація фігури-фону пояснюється різними перцептуальними якістьми референтів, що відображено у побудові реляційних конструкцій. Так, у фразі *Mr Poroshenko's party* [25] антропонім *Mr Poroshenko* позначає фігуру, а іменник *party* – фон.

Орієнтаційні відношення розширюють відношення фігури й фону. У цьому разі індивід у межах свого поля зору виокремлює об'єкти різного ступеня помітності й встановлює між ними відношення, котрі інтеріоризуються й осмислюються в процесі подальшої комунікативної і практичної діяльності [5, с. 82]. При орієнтуванні в навколишньому середовищі точкою відліку вважається тіло людини, а його основою є різний ступінь помітності (salience) об'єктів [10, с. 178]. Більш детально орієнтаційні

відношення представлені у відповідній схемі (reference point schema), запропонованій Р. Ленекером [10, с. 174]. Вона включає особу, яка концептуалізує певну ситуацію (conceptualizer), концептуальну ділянку (dominion), у якій розміщуються три компоненти: ментальний орієнтир (the reference point), локалізований стосовно нього референт-ціль (target) і ментальний шлях (mental path), який поєднує складники схеми в єдине ціле (див. рис. 1) Згідно з цією схемою, особа, яка концептуалізує ситуацію, співвідноситься з адресатом, орієнтирові й цілі відповідають ментальні об'єкти різного ступеня виділеності, а концептуальна ділянка формується під впливом сприйняття меж поля зору [6, с. 19]. Так, у фразі *Sara's office* концептуалізатором є автор статті та її адресат, антропонім *Sara* вказує на орієнтир, а *office* – на ціль [10, с. 175].

К – особа-концептуалізатор
 О – орієнтир
 Ц – референт – ціль
 КД – концептуальна ділянка (домініон)
 → – ментальний шлях

Рис. 1. Орієнтаційна схема Р. Ленекера

Відношення фігури – фону й орієнтаційна схема модифікуються при вживанні генетивних і атрибутивних конструкцій у текстах новин, про що свідчать матеріали Бі-Бі-Сі про події в Україні (www.bbc.com/news). Аналіз текстів виявив, що вживання реляційних конструкцій залежить від позначення лідерів, представників середнього класу і воєнних учасників.

При позначенні *лідерів* генетивні конструкції спираються на співвідношення фігури й фону позначаючи відношення "ціле + частина" та "ім'я лідера + назва партії". Модель "ціле + частина" реалізується у словосполученні *The People's Front*, де іменник *people* вказує на фігуру, а *front* – на фон: *President Poroshenko supports the ceasefire he negotiated but Prime Minister Arseniy Yatseniuk has set up a new party, the People's Front, which does not rule out a "military solution" to the problems in the east and is rising in the polls* [21].

За моделлю "ім'я лідера + назва партії" побудована фраза *Arseniy Yatseniuk's People's Front* [25], де антропонім *Arseniy Yatseniuk* подає політика як фігуру, а назва партії *People's Front* вказує на фон. За цією моделлю побудовані такі словосполучення: *Oleh Lyashko's noisily populist Radical Party* [21], *President Poroshenko's block* [25], *ex-PM Yulia Tymoshenko's Fatherland party* [25].

При позначенні лідерів орієнтаційна схема реалізується двома моделями: канонічною, при позначенні усіх складників, та модифікованою, при випущенні цілі.

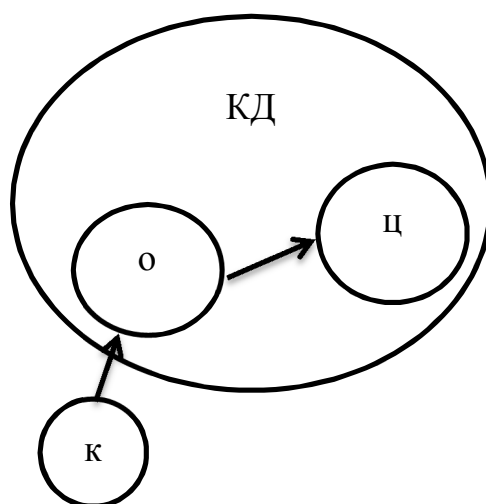

Рис. 2. Канонічна модель

Канонічна схема реалізується за допомогою моделі "топонім + назва посади + антропонім", складники якої називають концептуальну ділянку, орієнтир і ціль відповідно, напр., *In December 2013, Ukraine's then-President Viktor Yanukovich enraged protesters by signing a deal for cut-price gas in Moscow weeks after he ditched an agreement for closer ties to the EU at the last minute* [16]. У наведеному прикладі топонім *Ukraine* вказує на концептуальну ділянку, класифікатор *then-President* – на орієнтир, а антропонім *Viktor Yanukovich* – на ціль (див. рис. 2). За канонічною схемою також утворене генетивне словосполучення *Ukraine's Prime Minister Arseniy Yatseniuk* [16].

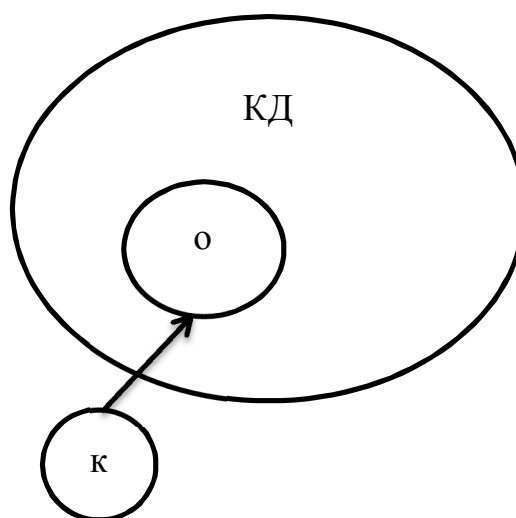

Рис. 3. Модифікована модель з випущенням цілі

Модифікована орієнтаційна схема з випущенням цілі відображена в моделі "топонім + назва особи / державної організації", напр., *Ukraine's parliament*. В цьому прикладі топонім *Ukraine* вказує на концептуальну ділянку, а іменник *parliament* – на орієнтир (див. рис. 3), напр., *Mr Poroshenko was addressing Ukraine's parliament, as it convened for the first time since elections in October* [22].

Генетивна конструкція на позначення представників *середнього класу* спирається на модифіковану схему з випущенням цілі і втілена в моделі "контейнер + уміст", напр., *the plane's crew*. У наведеному словосполученні іменник *plane* вказує на концептуальну ділянку, представлену контейнером, а субстантив *crew* – на

екіпаж як на орієнтир: *It had to be dropped by parachute to allow the plane's crew enough time to escape to safety* [15]. За цією моделлю побудована також фраза *the school's teaching staff* [24].

Структура генетивних конструкцій на позначення воєнних учасників українських подій залежить від їхнього зарубіжного або національного статусу, співвідносного з концептуальною ділянкою, і спирається на дві моделі відповідно: "власна назва + назва статусу + назва лідера" та "власна назва + назва групи".

При позначенні зарубіжних воєнних учасників канонічна орієнтаційна схема покладена в основу моделі "власна назва + назва статусу + назва лідера", напр., *Nato's top military commander*. У наведеному прикладі *Nato* вказує на концептуальну ділянку, *military* – на орієнтир, іменник *commander* – на ціль, а прикметник *top* уточнює місце цілі в межах ділянки, напр., *Earlier in November, Nato's top military commander said that recent incursions into European airspace by Russian fighters and long-range bombers included larger, more complex formations of aircraft flying more "provocative" routes than usual* [17].

При позначенні національних воєнних учасників залучається модифікований варіант орієнтаційної схеми з імплікацією орієнтаційної ділянки або випущенням цілі. За імплікації орієнтаційної ділянки застосовується модель "власна назва + назва групи", напр., *Andriy Biletsky's Azov Battalion*. У наведеному прикладі антропонім *Andriy Biletsky* вказує на орієнтир, іменник *battalion* – на ціль, а *Azov* – характеризує ціль: *Many of the volunteers in Andriy Biletsky's Azov Battalion are ultranationalists* [20]. За цією моделлю також будується фраза *Matyushin's fighters* [13]. За модифікованої схеми орієнтування з випущенням цілі модель складається з двох компонентів: "вміст + лідери", напр., *the battalion's commanders*. У цьому словосполученні іменник *battalion* вказує на концептуальну ділянку, а субстантив *commanders* – на орієнтир, напр., *The battalion's commanders were like fathers to the boys now, the report said* [18].

Будова атрибутивних конструкцій спирається лише на орієнтаційну схему, втілену трьома моделями: канонічною й двома різновидами модифікованої: з випущенням цілі та з заміщенням цілей двома концептуальними ділянками.

При позначенні лідерів задіяні лише дві схеми: канонічна і модифікована з випущенням цілі. Канонічна схема представлена моделями "відтопонімне означення + назва організації / особи" та "відтопонімне означення + назва посади + назва особи". Модифікована модель з випущенням цілі представлена моделлю "відтопонімне означення + назва організації".

Модель "відтопонімне означення + назва державної організації / особи" з імплікацією концептуальної ділянки, побудована за канонічною схемою, використовується у фразі *the Russian-leaning Viktor Yanukovich*, де концептуальна ділянка, що представляє парламент, імплікується; означення *Russian-leaning* вказує на орієнтир, а антропонім *Viktor Yanukovich* – на ціль, напр., *Five months after Ukrainians elected the pro-Western Poroshenko to replace the Russian-leaning Viktor Yanukovich, who was deposed in a February mass uprising, Ukrainians once again are heading to the polls – this time to choose a new parliament* [25]. Модель "відтопонімне означення + назва посади + назва особи" покладена в основу таких фраз: *a Russian defence-ministry spokesman* [14], *Russian President Vladimir Putin* [15], *Ukrainian President Petro Poroshenko* [22].

Модифікована схема орієнтування з випущенням цілі представлена при позначенні лідерів моделлю "відтопонімне означення + назва організації / особи", напр., *European commission*. У наведеному прикладі відтопонімне означення *European* вказує на концептуальну ділянку, а іменник *commission* – на ціль: *But the European Commission says if countries work together rather than adopting "purely national measures" then fewer customers would be hit* [16]. За цією моделлю будуються словосполучення: *the new Ukrainian Parliament* [21], *pro-Western Petro Poroshenko* [25].

Атрибутивні конструкції на позначення середнього класу спираються лише на модифіковану модель з випущенням цілі: "відтопонімне означення + назва групи", напр., *the Russian people*. У поданому прикладі означення *Russian* вказує на концептуальну ділянку, співвідносну з площиною, а іменник *people* – на орієнтир, представлений населенням: *"We must restore the historic injustice which befell the Russian people in the 20th Century"* [23]. За цією схемою також будується фраза *the Russian world* [23].

Атрибутивні конструкції на позначення *воєнних учасників* будуються згідно з трьома орієнтаційними моделями: канонічною та двома модифікованими.

Канонічна схема представлена моделлю "відтопонімне означення + назва особи", напр., *far-right Ukrainian nationalist, Dmytro Korchynsky*. У цьому прикладі відтопонімне означення *Ukrainian* вказує на концептуальну ділянку, іменник *nationalist* – на орієнтир, антропонім *Dmytro Korchynsky* – на цілі, а слово *far-right*, ужите перед *Ukrainian*, локалізує особу в межах ділянки, напр., *He used to work with a far-right Ukrainian nationalist, Dmytro Korchynsky* [23]. За цією моделлю побудовані фрази *Ukrainian soldier Serhiy Hordiychuk* [19] та *pro-Russian separatist recruits* [18].

За модифікованої схеми з випущенням цілі будується модель "відтопонімне означення + назва групи", напр., *pro-Russian rebels*. У цьому разі відтопонімне означення *Russian* вказує на концептуальну ділянку, а іменник *rebels* – на орієнтир, напр., *Many families left after fighting broke out between pro-Russian rebels and Ukrainian forces several months ago* [24]. За цією моделлю будується низка фраз: *a "Ukrainian agent"* [20], *pro-Russian rebels* [16; 22; 23], *Russian nationalist* [23], *Ukrainian soldiers* [23], *pro-Russian separatists* [19; 22], *Ukrainian forces* [24] та *Ukrainian troops* [18]. У фразах *wounded Ukrainian soldiers* [19] та *13 Ukrainian rebels* [22], також побудованих за моделлю "відтопонімне означення + назва групи", одиниці *wounded* та *13*, ужиті перед означенням *Ukrainian*, вказують на першочерговість цілі.

Усічено-розширений варіант орієнтаційної схеми без цілі, але з двома концептуальними ділянками втілюється атрибутивною моделлю "відтопонімне означення + назва групи", напр., *both local and Russian volunteers*. У наведеному прикладі означення *local* та *Russian* вказують на відповідні концептуальні ділянки, об'єднані займенником *both*, а іменник *volunteers* вказує на орієнтир (див. рис. 4): *For many of the pro-Russian rebels, both local and Russian volunteers, their political vision for the region is the creation of "Novorossia", a kind of new, improved Russia* [23].

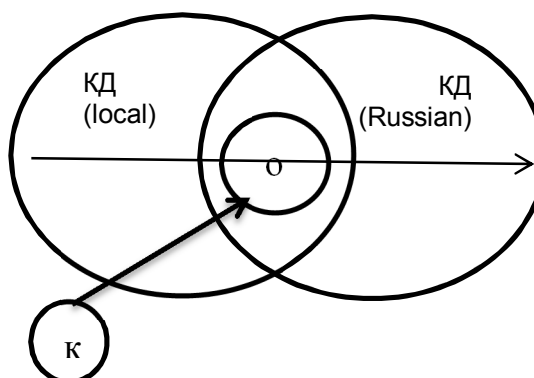

Рис. 4. Модифікована модель без цілі та з двома концептуальними ділянками

Отже, фігура й фон використовується лише в генетивних конструкціях, побудованих за моделями "цілі + частина" та "ім'я лідера + назва партії". Орієнтаційна схема виявляється в побудові генетивних конструкцій за канонічною й модифікованою схемами: перша з них представлена моделями "топонім + назва посади + антропонім", "власна назва + назва статусу + ім'я лідера", а друга спирається на моделі "топонім + назва особи / державної організації", "контейнер + уміст", "власна назва + назва групи", "вміст + лідери". Атрибутивні конструкції побудовані лише за моделями, заснованими на орієнтаційній схемі: канонічній і модифікованій з випущенням цілі або з заміщенням цілі двома концептуальними ділянками. Канонічні схеми побудовані за моделями "відтопонімне означення + назва державної організації / особи" та "відтопонімне означення + назва посади + назва особи". Модифіковані схеми побудовані за моделями "відтопонімне означення + назва організації / особи" та "відтопонімне означення + назва групи". У подальшому планується вивчення сучасних тенденцій вживання прикметникових реляційних конструкцій англійської мови.

Література

1. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка : учебник / М. Я. Блох. – М. : Высш. школа, 1983. – 383 с.
2. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац и др. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
3. Мороховська Е. Я. Основи граматики англійської мови: Теорія і практика : навч. посіб. / Е. Я. Мороховська. – К. : Вища школа, 1993. – 472 с.
4. Потапенко С. Орієнтаційна семантика: дискурсивне втілення / С. Потапенко // Вісник Львівського університету. – 2011. – № 52. – С. 253–261.
5. Потапенко С. І. Реляційні конструкції сучасної англійської мови: лінгвокогнітивні принципи аналізу / С. Потапенко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. – 2009. – № 1. – С. 81–84.
6. Потапенко С. Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти : монографія / С. І. Потапенко. – Ніжин : Вид-во Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с.
7. Раєвська Н. М. Теоретична граматики сучасної англійської мови / Н. М. Раєвська. – К. : Вища школа, 1976. – 304 с.
8. Iwahashi K. On The Alternation Of 's and Of In Temporal Genitives / K. Iwahashi, S. Kawakami, Y. Oba // Osaka Univ. Papers in English Linguistics. – 2003. – Vol. 8. – P. 23–37.
9. Keizer E. Prenominal possessives in English: Function and use / E. Keizer // Structural-Functional Studies in English Grammar. – 2007. – Vol. 83. – P. 59–82.
10. Langacker R. Grammar and Conceptualization / R. Langacker. – Berlin : Mouton de Gruyter, 1999. – 427 p.
11. Taylor J. Possessives and relevance / J. Taylor // Stellenbosch Papers in Linguistics. – 1993. – Vol. 26. – P. 14–34.
12. Траектор и ориентир [Електронний ресурс] // Центр Соціокогнітивних Исследований Дискурса при МГЛУ. – Режим доступу:
http://scodis.com/?q=ru/trajector_and_landmark. – Назва з екрана.

Ілюстративна література

13. Grim Luhansk wary of Ukraine's shaky truce [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29233349>. – Назва з екрана.
14. Nato jets 'intercept Russian spy plane' over Baltic [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29736481>. – Назва з екрана.
15. Russia's Bear bomber returns [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6984320.stm>. – Назва з екрана.
16. Russia's gas fight with Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29521564>. – Назва з екрана.
17. Russia warships pass through English Channel [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-30248305>. – Назва з екрана.
18. Ukraine conflict: Child soldiers join the fight [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-30134421>. – Назва з екрана.
19. Ukraine conflict: Wounded soldiers face new battle [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29307510>. – Назва з екрана.
20. Ukraine election: Land of chaos and courage [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29740032>. – Назва з екрана.
21. Ukraine election: What to look for [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29739514>. – Назва з екрана.
22. Ukraine in anti-corruption pledge as parliament meets [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-30233075>. – Назва з екрана.
23. Ukraine rebels dream of New Russia [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29721466>. – Назва з екрана.
24. Ukraine shelling shatters Donetsk's first day of school [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29449975>. – Назва з екрана.
25. Ukraine vote could push the country into chaos [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29755967>. – Назва з екрана.